

Izgubljena decenija, rast BDP-a, u%

Razdoblje	Srbija	Balkan ¹	CIE ¹
2001-08.	5,9	5	5,4
2008-14.	-0,3	-0,1	0,5
2012-14.	-0,1	1,8	1,9
2015.	0,8	2,1	3,6
2016.	2,8	2,7	3,0
2017. ²	2,3	2,9	4,2

¹Prosek ²Prognoza

Зашто заостајемо?

Србија заостаје. Податак да је Србија у првој половини ове године остварила привредни раст тек нешто мало већи од четвртине просека централне и источне Европе, није изазвао никакву реакцију Владе. А председник Вучић лидерство које нам је обећавао (у региону и целој Европи) више и не помиње; само се смеши, како је сам рекао, 30 кома пет километара.

Србија је, дакле, у првих шест месеци остварила раст БДП-а од 1,2 одсто, док је просек земаља ЦИЕ износио 4,2 одсто. Према прогнозама, ова група земаља ће тај просек задржати до краја године, док би Србија требало ипак нешто да повећа свој раст – како се очекује на два, можда 2,3 одсто. И у том случају, као што је очигледно, Србија ће само мало смањити свој заостатак, тј. земље ЦИЕ неће имати (готово) четири него само два пута већи раст.

Што је најгоре, то као да је постало правило; тј. тиме се само наставља тренд који постоји већ десетак година. Најпре је Србија у кризи остваривала натпросечно велики пад, а онда се из кризе исподпросечно брзином извлачила. Ни последњих 5-6 година у суморне трендове нису унеле ништа ново. Наиме, од 2012. до 2014. године Србија је остварила годишњи раст БДП-а (види табелу) нижи и од просека Балкана и од просека

земаља централно-источне Европе. Развојну инфериорност Србија показује и у последње две године, која се у овој години, као што је речено, још и повећава. Да не мора тако, да то није никакав усуд, него резултат одређених околности показује податак да је Србија од 2001. до 2008. године имала раст (5,9 одсто) већи од балканског (пет) о ЦИЕ (5,4 одсто) просека.

Зашто Србија заостаје? Зашто, упркос несумњивој жељи власти, па и напорима које улаже, не успева не да буде лидер него ни да одржи корак са земљама испред којих је некад далеко била.

ОД 2001. ДО 2008. ГОДИНЕ СРБИЈА ЈЕ ИМАЛА РАСТ (5,9 ОДСТО) ВЕЋИ ОД БАЛКАНСКОГ (ПЕТ) И ЦИЕ (5,4 ОДСТО) ПРОСЕКА; ОД 2012, ЗАКЉУЧНО СА 2017, СРБИЈА ОСТВАРУЈЕ ЗНАТНО НИЖИ РАСТ.

МИСТЕРИЈА: У ствари – нема мистерије. Србија се развија споро или никако зато што су инвестиције мале, такорећи никакве. О томе је на овим страницама већ више пута писано, али није згорег (напротив, корисно је) поновити: у последњих десетак година било је и таквих када су улагања била око 12 одсто БДП-а, најчешће су биле 15-16, а ретко кад 18-19 одсто. А да би Србија остварила потребан, тј. раст од 5-6 одсто – који је неопходан да би почела да пристиже земље ЦИЕ и који су и оне саме већ имале када су биле у ситуацији у којој је Србија данас – потребно је да инвестира онолико колико су оне инвестирале. А то значи око четвртине свог бруто домаћег производа.

Добро, значи узрок ниског раста су ниске инвестиције. Али, питаће можда неко, зашто су инвестиције ниске? У најкраћем – зато што је лош инвестициони амбијент. Ипак, та слабост има два елемента, па заслужује да се овде о њој нешто више каже. Најпре, јавне инвестиције су ниске због неспособности државе, односно државних службеника. При томе се мисли на државу у свим њеним видовима – почев од централног (мада је ту стање још и најбоље), до локалног нивоа (где је неспособност општинских и градски челника баш изразита), као и на “побочне гране” државе, као што су (нарочито) здравство и школство, које се одликују озбиљним недостатком квалитетног менаџмента, способног да реализује капиталне пројекте. Слично је (бар у појединим) јавним предузећима, мада се она сусрећу са додатним проблемом пошто им држава одузима профит и њиме пуни буџет (што је најгоре, чак и непотребно, као што је ове, па и прошле године био случај, пошто је фискални дефицит био знатно нижи од планираног), уместо да те паре усмерава у инвестиције. Због свега тога јавне инвестиције су око три одсто бруто домаћег производа (милијарду евра), а требало би да буду 4-4,5 одсто БДП-а, тј. око 1,5 милијарди евра.

Много су већи проблем ниска приватна улагања. Која су, уместо да буду око пет милијарди евра (15 одсто БДП-а), једва око 3,5 милијарде евра (10-11 одсто БДП-а). Зашто су тако ниска приватна улагања? Зато што, како каже Љубомир Маџар, у Србији влада “антипредузетнички амбијент”, тј. што се предузетници третирају као криминалци, а и систем је тако удешен да их тера у незаконите радње. Приватни инвеститори наилазе на бројне препреке и отежавајуће околности, привредници су оптерећени бројним нормативним условима и високим дажбинама. Другим речима, зато што пословна клима није “благотворна” него “уклета”.

УКЛЕТА СПИРАЛА: Уклетата спирала је термин који означава повратну спрегу између лоших политичких и економских институција. Термин су смислили економисти Дарон Асемоглу и Џејмс Робинсон у настојању да објасне зашто неки народи пропадају, односно зашто су неки други себи обезбедили невиђени напредак и благостање.

У ствари, у својој сад већ култној књизи “Зашто народи пропадају – порекло моћи, просперитета и сиромаштва”, Асемоглу и Робинсон доказују да кључни чинилац који одређује да ли ће се нека земља развијати или не јесу институције. И успостављају разлику између лоших, тј. како они кажу “екстрактивних”, и добрих, тј. “инклузивних” институција. Инклузивне или “укључујуће” институције јесу оне које у друштвене процесе (економске и политичке, пре свега, али и културне, образовне итд.), у предузетништво (економско, али и политичко, културно), па онда и у расподелу друштвене моћи и богатства, укључују највећи део становништва. То су друштва која одликује равноправност учесника на (углавном) слободном тржишту, политичка демократија и владавина права.

Екстрактивне, тј. излучујуће или искључујуће институције имају супротне

карактеристике, у њима се политичка власт користи за економско богаћење, владају монополи, привилегије и корупција, медији нису слободни и нема владавине права. “Екстрактивне економске институције стварају платформу за опстанак екстрактивних политичких институција”, кажу Асемоглу и Робинсон, а “екстрактивне политичке институције воде екстрактивним економским институцијама, које служе за богаћење малог броја људи на рачун осталих”. То је та, у наслов овог текста стављена, “уклета спирала”, за разлику од оне претходно поменуте (по друштвени развој) “благодотворне спирале”.

“УКЛЕТА СПИРАЛА” ЈЕ ПОВРАТНА СПРЕГА ИЗМЕЂУ “ЕКСТРАКТИВНИХ”, ТЈ. “ИСКЉУЧУЈУЋИХ” ПОЛИТИЧКИХ И ЕКОНОМСКИХ ИНСТИТУЦИЈА, ОДНОСНО ИНСТИТУЦИЈА КОЈЕ ИЗ РАСПОДЕЛЕ ДРУШТВЕНЕ МОЋИ И БОГАТСТВА ИСКЉУЧУЈУ НАЈВЕЋИ БРОЈ ЉУДИ.

Кад се са овог кратког излета “у теорију” вратимо у праксу и погледамо институције у Србији, није тешко закључити да оне више одговарају овој другој него првој групи, чак и ако у оцењивању будемо врло благи.

Јер, уз сво поштовање за напредак на “Дуинг бизнис” листи Светске банке – упркос којем је Србија, ако се узму само европске земље, још увек на поприлично лошем (47.) месту – привредно “озрачје”, што би рекла (бивша) браћа Хрвати, у великој мери дефинишу врло “немиле” појаве: партијско запошљавање; одузимање, односно додељивање послова на основу партијске припадности; преузимање компанија; гушење “партијски неподобних” фирми преко финансијске полиције; “пројектно финансирање” из државних фондова партијски подобних предузећа и (невладиних) организација; коришћење правосудних органа за обрачун с непожељним привредницима итд., итсл., списак средстава је дугачак, лепеза начина је широка. Управо због тога на једној другој листи, оној Светског економског форума, која узима у обзир и малочас поменуте појаве, то јест, у две речи, квалитет институција, Србија је пласирана много горе и заузима 90. позицију међу 138 земаља.

СПИРАЛА НАСИЉА: “Нико не сме да вас бије”, гласи реченица којом је Слободан Милошевић кренуо у освајање власти. Данас та реченица гласи: “Нико не сме да вас бије, осим власти.”

Јер, ево, након што су током протеста испред ТВ “Пинк” нападнуте новинарке Гордана Узелац и Мара Драговић (засад само осумњичени) Д. В. из Лучана експресно је ухапшен. Тако и треба. Али они који су, има једно две недеље, у Суботици грађанину Половини налупали шамаре, још увек се слободно шетају. Као и они парипартијски полицајци који су пре више од три месеца испред Скупштине Србије физички насрнули на новинарку Данаса Лидију Валтнер и фото-репортера Милутина Марковића. Још се не зна ни како је

у присуству власти (тј. у затворској болници) средином јуна преминуо Милорад Николић из Црвенке.

А шта да се тек каже за случај “Савамала”. Добро, ту нико није попио батине, али је према сведоцима нелегалног уништавања приватне имовине (која је у правној држави светиња) примењена нелегална сила, ти људи су практично похапшени и неколико сати држани у затвору. И ево, годину и по дана је прошло од тада, а починитељима (организаторима и налогодавцима) ни длака с главе није фалила.

Премијерка Ана Брнабић је после Параде поноса (17. септембра) поносно изјавила да “влада обезбеђује иста права за све грађане”. Нажалост, из горе наведеног је очигледно да то није тачно и да су поједини грађани “много равноправнији” од других.

Ипак, може се с министрима у понечему и сложити. Рецимо, кад министар полиције Небојша Стефановић каже да је оно што се испред Пинка догодило 16. септембра “чист фашизам”, обичном аналогијом – јер сличност је очигледна, зар не – долазимо до закључка да нам Стефановић поручује и да је оно што се догодило 31. маја током Вучићевог полагања председничке заклетве такође чист фашизам. С тим што је тај фашизам још и мало већи, тачније опаснији, јер га спроводи владајућа странка, тј. власт, дакле – држава.

ПОРАСТ ТЕНЗИЈА, АНИМОЗИТЕТА И ПОЛАРИЗАЦИЈЕ, С ЈЕДНЕ СТРАНЕ, И ПОРАСТ ФИЗИЧКОГ НАСИЉА, СА ДРУГЕ, ОСНОВНЕ СУ ОДЛИКЕ ПОЛИТИЧКОГ ЖИВОТА ДАНАС У СРБИЈИ. У ТОМЕ ЈЕ ОСНОВНИ УЗРОК ВРЛО СПОРОГ РАЗВОЈА НАШЕ ЗЕМЉЕ

У извесном смислу, штавише, могло би се рећи – без и најмање намере да се оправда већ само да се објасни – да је ово потоње насиље последица оног претходног. Односно чињенице да власт већ месецима, па и годинама, упражњава различите облике насиља према својим политичким противницима (у парламенту нарочито, што грађани могу да гледају и да се агресијом “напајају” у директном ТВ преносу), али и према обичним грађанима. Што је попримило монструозне размере чак и када није физичко као, рецимо, у случају Јасминке Вуковић, сад већ бивше директорке основне школе “Коста Ђукић” у Младеновцу, и Мирољуба Мосуровића, директора основне школе “Светозар Милетић” у Земуну, који се још увек држи, али је питање колико ће дуго.

Све у свему, пораст тензија, анимозитета и поларизације, с једне стране, а онда и пораст физичког насиља, са друге, основне су одлике политичког живота данас у Србији. И те две карактеристике делују повратно једна на другу, појачавајући се. А капитал је, ако сте заборавили о чему смо почели, “плашљива зверка”. И зато се крије по буџацима (због чега су, као што је већ речено, домаће инвестиције врло ниске) или бежи напоље. Зато све више домаћих привредника улаже у иностранству. То наравно није ништа спорно, али јесте проблем што они такве своје пословне одлуке често објашњавају управо великим (не)економским ризиком, лошом политичком атмосфером и нестабилним друштвеним приликама у Србији.

ЗАГЛАВЉЕНИ: Свој поговор на крају поменутог дела Асемоглуа и Робинсона Борис Беговић, професор београдског Правног факултета, закључује следећим речима: “...Пад комунизма Србија је дочекала самозадовољно неспремна, а на њега још увек није одлучно реаговала и кренула колосеком који води у просперитет. Заглављени у своју прошлост, омамљени жалом за старим добрим временима, као да још увек нисмо ни схватили шта се заиста догодило и колико се... свет око нас променио. У време писања овог поговора нема назнака да ће се на том плану нешто променити – политичка реторика о приступању ЕУ ту није од велике помоћи. Да ли ће у некој сличној књизи за сто година Србија бити пример назадовања на којем ће се учити нове генерације у неким другим земљама? Нажалост, тако нешто није незамисливо. Уколико објављивање ове књиге макар мало умањи вероватноћу оваквог исхода, то ће значити да је реч о више него успешном издавачком подухвату”. Од изласка књиге “Зашто народи пропадају” (вреди запамтити тај наслов) у Србији протекло је три године, а не би се могло рећи да је вероватноћа “црног сценарија” у међувремену смањена. Што наравно не значи да је издавачки подухват био неуспешан, напротив. Али, да је политички подухват убрзаног економског развоја Србије неуспешан – то је више него евидентно. А евидентно је и зашто.

[Аутор је Мијат Лакићевић \(Нови магазин\)](#)